

El tercer assalt

A Itàlia un adversari polític no és un simple competidor, és un enemic. El caràcter polític dels italians, apassionat com n'hi ha pocs a Europa, té l'origen en la idiosincràsia i la història del país, un estat ple de divisions i contradiccions internes. Ara, la dreta capitanejada per Silvio Berlusconi, derrotada en dues ocasions per Romano Prodi –fins fa poc president del govern–, torna a la càrrega amb la força que li donen els sondatges.



Pasquale Chessa

Sotsdirector de 'Panorama'

La imatge de Berlusconi del darrer 8 de març esgarrant públicament el programa del Partit Demòcrata, per dir que és només paper d'estrassa, i arengant els militants del Poble de la Llibertat al Palalido de Milà, torna a plantejar el paradigma que ha marcat tota la història del caràcter polític dels italians: l'adversari no és tan sols un competidor que cal superar, sinó també un enemic que cal batre. Encara no se sap com reaccionarà Walter Veltroni, que fins ara ha reeixit a dictar l'agenda de la campanya electoral per a les eleccions del 13 d'abril basant-ho tot més en la legitimitat política del programa del nou Partit Demòcrata que no en la deslegitimació del principal antagonista. Però serà difícil que Berlusconi li permeta d'evitar l'enfrontament fins a l'últim sospir.

I l'explicació cal cercar-la en la història del país. De fet, cal assenyalar que, d'ençà de la fundació de l'estat el 1860, moment en què s'assoleix la unitat nacional, la Itàlia política no ha estat mai unida, sinó sempre dividida en dues parts contraposades que tradicionalment s'han negat la legitimitat

ètica per a representar la nació. Itàlia com a estat de l'Europa dels estats, naix dividida: entre laics i clericals, menjacapellans i beatots, maçons i catòlics, i a més excomunicada pel papa Pius IX i fins i tot sentenciada a la perpètua condemna.

Aquesta fractura originària, com una mena de pecat original, reverbera al damunt de tots els passatges crucials de la història italiana, símptoma d'aquesta síndrome cultural, o més aviat d'aquesta malaltia política diagnosticada com a *malestar de la nacionalitat*.

Quan amenaça l'espectre de la Primera Guerra Mundial (1914-18), la contraposició entre intervencionistes i partidaris de la neutralitat acolorix amb arguments ètics i morals la batalla per l'ingrés a la guerra. En acabar la guerra, amb el feixisme de Mussolini, la falla entre les dues Itàlies esdevé insuperable des del moment en què el règim feixista assumeix la titularitat de la idea de pàtria basada en el principi que qui no és feixista no pot ésser italià.

La guerra civil que travessa la Itàlia feixista derrotada, divideix –no sols en sentit geogràfic i militar, sinó també moral, els italians que s'hi enfrontaren. La guerra civil, entre el 1943 i el 1945, reverbera en els conflictes de la política italiana almenys fins el 1948, car els partisans no poden ésser italians perquè són agents dels anglo-americans i els feixistes de saló no són italians perquè estan al servei dels nazis de Hitler.

Més tard, amb la guerra freda, l'enfrontament moral i d'idees entre la

democràcia liberal i el comunisme soviètic introdueix una nova deslegitimació recíproca en la batalla política, una mena de cortina de ferro simbòlica alçada entre el qui era acusat de no ser italià perquè era un serf de l'imperialisme nord-americà i el qui rebia per laica del bolxevisme de l'URSS. Com als temps de Carles V, Itàlia cerca i troba la seua legitimitat nacional fora dels límits territorials propis. Una altra excomunicació, la del comunisme, llançada com un anatema el 1949 pel papa Pacelli, Pius XII, anteposa la identitat religiosa a la identitat nacional. I aleshores qui no és catòlic no pot ser italià i viceversa.

I s'interpreta amb el mateix regle polítològic, l'anomenada *conventio ad excludendum*, és a dir, la regla implícita sobre la qual es basa l'estabilitat de tot el sistema institucional italià al llarg dels cinquanta anys de l'era demòcrata-cristiana: amb l'exclusió del Partit Comunista del poder, la Democràcia Cristiana es garanteix el manteniment ininterromput del govern, però al mateix temps això legitima el Partit Comunista com a partit institucional al qual es podia confiar l'hegemonia de l'oposició, tant al parlament com a la resta del país.

La Revolució de Mans Netes del 1992, en la qual el sistema judicial es va enfrontar al sistema polític, va dissoldre el sistema de partits ja exhaust, però va deixar un buit polític sense precedents en la història política italiana. Tanmateix, com que en política el buit no pot existir, assistirem amb sorpresa i por, esperança i idealisme, al naixement del *berlusconisme*.



Silvio Berlusconi, entrevistat a la televisió pública italiana, el 14 de febrer, amb una imatge de fons on es veu ell i el seu rival, Walter Veltroni, i un titular: "El meu millor enemic".

Es podria argumentar que, com el marxisme per a Marx, per a Berlusconi el berlusconisme no existeix, i és més aviat una invenció de la mala propaganda del centre-esquerra, ço és, dels descendents del PCI, dels comunistes. I és justament el redescobriments de l'enemic comunista el punt sobre el qual es va basar Silvio Berlusconi per guanyar les eleccions del 1994, la primera vegada amb el sistema majoritari, que va substituir, amb l'impuls d'un referèndum popular, el tradicional sistema proporcional de la Primera República. Comença així una llarga transició infinita que no podem considerar acabada, ni en sentit polític ni, molt menys encara, en sentit històric.

Perquè si la Primera República s'ha mort, la Segona no ha nascut mai. Potser és aquest el principal fracàs del berlusconisme: no haver aconseguit canviar el país i amb açò el caràcter mateix dels italians. Missió impossible.

Cal reconèixer que no hi havia reeixit ni Mussolini, que pensava fer nàixer un *nou italià* amb el feixisme. Però Berlusconi no es va servir d'un colp d'estat per ocupar el poder, sinó que amb la Marxa sobre Roma va crear un inèdit populisme que inclou el somni liberista d'èxit del petit empresari i també el rescat popular de classes marginals, que, en compte de reconèixer-se com a poble, descobreixen una nova identitat com a públic. I si Mussolini havia posat fi a les regles de la política del seu temps o havia introduït la manca d'escrúpols propagandística en el periodisme, Berlusconi canvia les regles del joc del consens amb la introducció en la política del joc sense escrúpols del missatge publicitari. El revolucionari Mussolini, de fet, havia fundat un diari propi; el capitalista Berlusconi posseeix tres televisions.

Però no serveix per a explicar el fenomen berlusconià la noció de *telecràcia* ni

tan sols l'acusació de *populisme mediàtic*: el públic que vota Berlusconi aconsegueix de viure en la mateixa proposta ideal totes les contradiccions del país: els valors de la tradició no semblen contradir l'impuls a la modernització, la seguretat pública no contrasta amb el *lasciar-fare* difús, l'estatisme providencial no és anul·lat per les raons agressives del petit capitalisme salvatge.

Ja han passat catorze anys del primer govern de Berlusconi. En perspectiva històrica, el seu partit Forza Italia no pot ser considerat un partit de plàstic. El nou Poble de la Llibertat sembla afrontar el nou Partit Demòcrata de Walter Veltroni. Derrotat dos cops pel catòlic Romano Prodi al capdavant de la coalició de tot el centre-esquerra, Berlusconi ja ha ressorgit dues vegades més. I ara, si atensem els sondatges i el que es respira a tota la península, es prepara per a vèncer per tercera vegada. Serà difícil, però, que pugui governar. Perquè una



Romano Prodi, president del govern sortint, parla durant un acte del Partit Demòcrata per donar suport al candidat de centre-esquerra Walter Veltroni amb vista a les eleccions del 13 i 14 d'abril.

lleï electoral, volguda per la dreta per a impedir a Prodi una victòria fàcil el 2006 –estigmatitzada per aquesta raó pels polítics amb la definició llatina de *porcellum* [‘porcada’]–, ara posa en risc l’avantatge dels esquadrans berlusconians. De fet, a Itàlia, on la Constitució preveu un bicameralisme perfecte, no n’hi ha prou amb la victòria al Parlament (cambra baixa) per un vot de més, per a obtenir el premi de la majoria nacional, perquè al Senat el premi de majoria regional no garanteix de facto l’estabilitat de cap govern.

Sobre aquesta aritmètica es fonamenta l’estratègia política de llarga durada de Walter Veltroni, que va començar de jove al PCI, ha estat secretari dels Demòcrates d’Esquerra (DS) –que havien recollit l’herència del Partit Comunista després de la caiguda del mur de Berlín–, va esdevenir batlle de Roma en dues ocasions amb una aliança àmplia que va des dels catòlics fins a l’esquerra radical verda i encara comu-

nista. Però el Partit Demòcrata encara no pot comptar amb el *veltronisme*. Per aquesta raó no pot esperar de guanyar al Parlament, on els sondatges el situen encara sis punts per sota, si bé ja n’ha recuperats quatre. D’una altra banda, al Senat, Veltroni pot comptar amb tres resultats: derrota, victòria o fins i tot l’empat. En canvi, Berlusconi només pot guanyar si assoleix una àmplia majoria.

L’anomalia italiana té moltes cares aquest 2008, any de traspàs. La dissolució de les cambres desitjada per Berlusconi pot precipitar el país a una nova fase d’ingovernabilitat, i donar forces renovades a les sirenes de l’antipolítica. Les imatges de les tones de residus pels carrers de Nàpols, governada pel centre-esquerra, minen no tan sols la idea de reformisme i bon govern del Partit Demòcrata, sinó la idea mateix del sistema Itàlia. La condemna per afavoriment simple a cinc anys de presó per a Totò Cuffaro, governador de Sicília per la dreta, acollida com una mena

d’absolució perquè l’eximeix de l’agreujant mafiós, i celebrada amb una safata de *cannoli* sicilians, sembla una paròdia a l’americana de la màfia italiana.

El *Vaffa Day* (ço és, el dia del *vaffanculo* –‘a fer la mà’– a la política) promogut amb èxit per un còmic com Beppe Grillo la primera setmana de setembre del 2007, mitjançant el boca-orella d’Internet, ha marcat el punt màxim d’audiència de l’antipolítica.

Aquests fets aparentment heterogenis representen el símptoma que ja no es tracta de trobar solucions d’alta enginyeria polítològica per solucionar la crisi política italiana. La llarga transició, amb el corol·lari de reformes inadequades, ha produït una paradoxa totalment italiana: amb el temps, tota antipolítica confia en els recursos de la política per a eixir d’una crisi que no li pertany. A Itàlia la fi de la història no acaba mai. Per açò, com hom pot llegir a l’última ratlla dels fulletons francesos, à *suivre*, fins a l’episodi següent.